
Evolució del pràcticum d'educació social a la Universitat de Barcelona: de biennal a anual

Evolution of the Social Education practicum at the University of Barcelona: from a two-year to a one-year model

Montse Freixa,^a Ainoa Mateos^b i Sandra Girbés^c

^a Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació de la Facultat d'Educació, Universitat de Barcelona (Barcelona).

A/e: *mfreixa@ub.edu*

^b Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació de la Facultat d'Educació, Universitat de Barcelona (Barcelona).

A/e: *amateos@ub.edu*

^c Departament de Didàctica i Organització Educativa de la Universitat de Barcelona (Barcelona).

A/e: *sandra.girbes@ub.edu*

Data de recepció de l'article: 10 de novembre de 2020

Data d'acceptació de l'article: 15 de gener de 2021

Data de publicació de l'article: 20 d'abril de 2021

DOI: <https://doi.org/10.2436/20.3007.01.156>

Resum

Durant el curs acadèmic 2019-2020 el pràcticum d'educació social de la Universitat de Barcelona va passar d'un model de pràctiques seqüenciat en dos cursos acadèmics (biennal) a un únic curs (anual), mantenint el model de reciprocitat i corresponsabilitat. Les veus dels diferents agents del pràcticum (supervisores i supervisors, tutors i tutores i alumnat) que demanaven que la seqüència formativa de les pràctiques es realitzés en un únic curs van ser el revulsiu del canvi. Aquesta transició al nou model s'ha vist marcada en el seu primer any d'implementació per la pandèmia de la COVID-19. En aquest article es presenten els resultats preliminars de la implementació i l'avaluació del pràcticum anual. Els resultats avalen l'adequació i la satisfacció amb el canvi de model tant per la majoria dels centres com pel professorat supervisor. Respecte a l'alumnat, alguns mostren la seva desavinença a cursar totes les hores en un sol curs. En l'àmbit de la gestió i la coordinació del pràcticum, el canvi de model permet definir i mantenir indicadors de qualitat del pràcticum. La reducció del nombre de places que cal cobrir ha possibilitat la revisió de l'oferta actual i ha

permès mantenir només aquelles places que són tutoritzades per un professional de l'educació social.

Paraules clau

Pràcticum, educació social, reciprocitat, corresponsabilitat, biennal, anual.

Abstract

During the 2019-2020 academic year, the practicum program for the Social Education degree at the University of Barcelona switched from a two-year (biennial) model to a single annual course, maintaining the model of reciprocity and co-responsibility. The demands of the different agents involved (supervisors, tutors and students), who had requested that the training sequence of the internship should be carried out in a single course, were the driving force of the change. The transition to the new model has been marked in its first year of implementation by the Covid-19 pandemic. This article presents the preliminary results of the implementation and evaluation of the annual practicum model. The results show the suitability of the change of model and the satisfaction with it as expressed by most of the centers and supervising teachers. For their part, some students express their disagreement about doing all the practicum hours in a single year. With respect to the management and coordination of the practicums, the change of model allows the definition and maintenance of quality indicators. The reduction in the number of placements to be occupied has made it possible to review the current offer and to keep only those placements that are supervised by a social education professional.

Keywords

Internship, social education, reciprocity, co-responsibility, two-year model, one-year model.

Introducció

Des de la implantació dels estudis d'educació social el 1992 a la Universitat de Barcelona (UB), l'assignatura del pràcticum o les pràctiques externes, tal com ha anat evolucionant la terminologia, sempre ha estat al centre del debat organitzatiu del currículum i de la seva didàctica, perquè pren identitat pròpia com a matèria obligatòria.

Per abordar aquest debat, s'estableix des dels seus inicis una coordinació de pràctiques formada per professorat dels diferents departaments, en aquell moment, de la Facultat de Pedagogia (actualment Facultat d'Educació), perquè ja s'entenien les pràctiques des de la transversalitat de les àrees de coneixement. Aquesta transversalitat sempre ha estat un dels eixos principals per la construcció, reconstrucció i innovació dels models de pràctiques que cada equip de coordinació ha anat construint segons els seus moments històrics.

És per tot això que es defineix el pràcticum com una matèria curricular singular, tant per la vessant pràctica i de coordinació amb entitats i serveis socioeducatius, com pel fet

d'afavorir de forma significativa el desenvolupament personal i professional de l'alumnat (Mateos *et al.*, 2020).

Així, el pràcticum dels estudis d'educació social – primer diplomatura i després, amb l'espai europeu d'educació superior (EEES), grau – ha passat per diferents models fins a arribar a l'actual (Amorós *et al.*, 1998; Fabra *et al.*, 2005; Freixa *et al.*, 2012). Aquests models es diferencien per la relació que s'estableix entre els i les agents implicats (supervisores i supervisors UB, tutors i tutores de centre, alumnat i coordinació del pràcticum) i el paper que té cadascun d'ells respecte als altres. Freixa *et al.* (2012) diferencien cinc models: model unidireccional; model d'interrelacions inicials; model ecosistèmic; model de partenariat de col·laboració, i model de partenariat recíproc i corresponsabilitat. Aquest últim és el model actual que s'ha anat construint des de la implantació del grau d'educació social, ja que es basa en les competències i en el protagonisme de l'estudiantat, claus en el marc de l'EEES.

L'alumnat és, doncs, el protagonista del seu aprenentatge i el context de les pràctiques li proporciona l'espai per posar en joc les seves competències dins d'una relació simètrica amb els i les agents que conformen el pràcticum. Tots els i les agents, inclòs l'estudiantat, formen part de l'equip que té la responsabilitat de la formació amb funcions compartides però també específiques (Freixa *et al.*, 2012).

En l'actualitat, el model del partenariat recíproc no es qüestiona. El que s'ha posat en dubte és la seva organització i seqüència en el currículum del grau. Aquesta organització va començar a trontollar durant la crisi econòmica perquè els centres que treballen a partir de projectes van veure com aquests desapareixien i, consegüentment, les places de pràctiques que oferien al grau d'educació social. La dificultat per a trobar places de pràctiques i que aquestes fossin de qualitat va ser un primer revulsiu per començar a repensar l'organització del pràcticum, però no l'únic. La veu de l'alumnat donava noves pistes cap a on dirigir el pràcticum i indicava la necessitat d'una major presencialitat. Aquesta mateixa reivindicació va rebre el suport dels centres de pràctiques.

A partir d'aquí, la coordinació de pràctiques va repensar la seqüència formativa de les pràctiques externes i va implementar per primera vegada, el curs passat (2019-2020), una reorganització del pràcticum que aposta per un pràcticum anual des d'un model de partenariat recíproc i de corresponsabilitat.

L'objectiu d'aquest article es presentar la transformació del model del pràcticum d'educació social de la Universitat de Barcelona de dos cursos (biennal) cap a un (anual), i també els resultats preliminars del primer any d'implementació i avaluació.

Anàlisi de necessitats

En aquest apartat s'emmarca breument el context en el qual s'han desenvolupat els diferents models de pràctiques al llarg dels últims anys. Això ens permetrà delimitar les necessitats identificades que van donar lloc a dissenyar i implementar l'actual model de pràctiques anual.

El fet de passar d'un model de pràctiques que duraven dos cursos acadèmics al model d'un sol curs també va succeir quan l'ensenyament d'educació social era una diplomatura (abans del 2009). En aquells moments, el pas d'un pràcticum de dos cursos

a un d'un curs responia a la necessitat de qüestionar la relació entre els i les agents que formaven part del pràcticum. El canvi de model obria la porta a focalitzar l'atenció en un model de partenariat i de col·laboració entre els agents que formaven part del pràcticum.

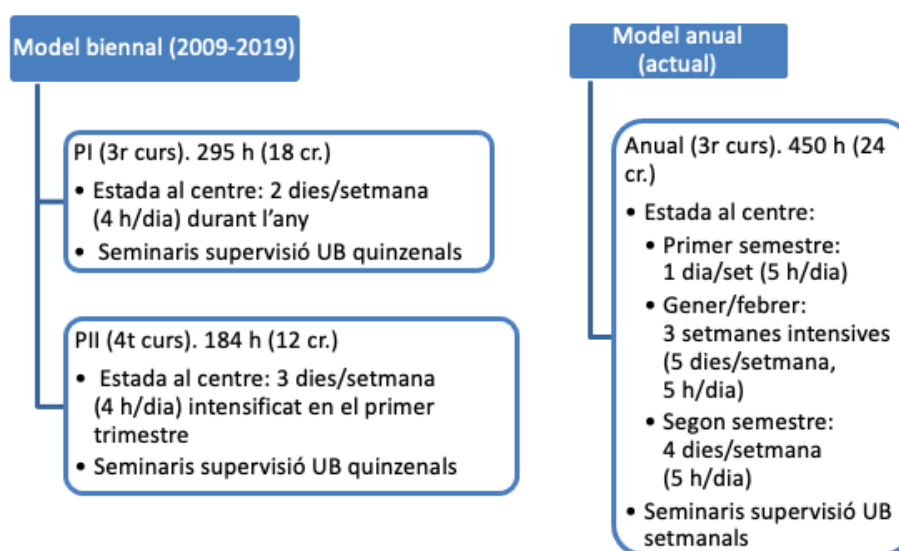
El 2009, en el moment del canvi de diplomatura a grau, novament, es passa a un pràcticum de dos anys, sota el model de partenariat recíproc i de corresponsabilitat (curs 2009-2010) en el marc de l'EESS.

En l'actualitat, la necessitat de tornar a un model anual no s'ha donat perquè s'hagi interpellat ni qüestionat el model, però sí la seva seqüència formativa, ja que l'estudiantat no podia assolir el seu procés d'aprenentatge en un centre o àmbit en un únic curs. Cal tenir en compte que l'alumnat que cursava les pràctiques a tercer no sempre repetia centre ni àmbit a quart. Per tant, el fet de no assolir la seqüència formativa en el curs previst (fos tercer o quart) dificultava l'adquisició de la totalitat de les competències previstes al pràcticum. Aquesta necessitat vinculada a l'aprenentatge i l'adquisició de competències ha estat el revulsiu del canvi d'un model biennal a un model anual. Aquest últim concentra les hores de pràctiques del model anterior en un únic curs acadèmic i procura, així, garantir l'assoliment de la seqüència formativa.

La figura 1 permet visualitzar les diferències entre el model biennal (del curs acadèmic 2009-2010 al 2018-2019) i l'actual model anual (2019-2020 fins ara).

FIGURA 1

Diferències entre el model biennal i l'anual del pràcticum d'Educació Social

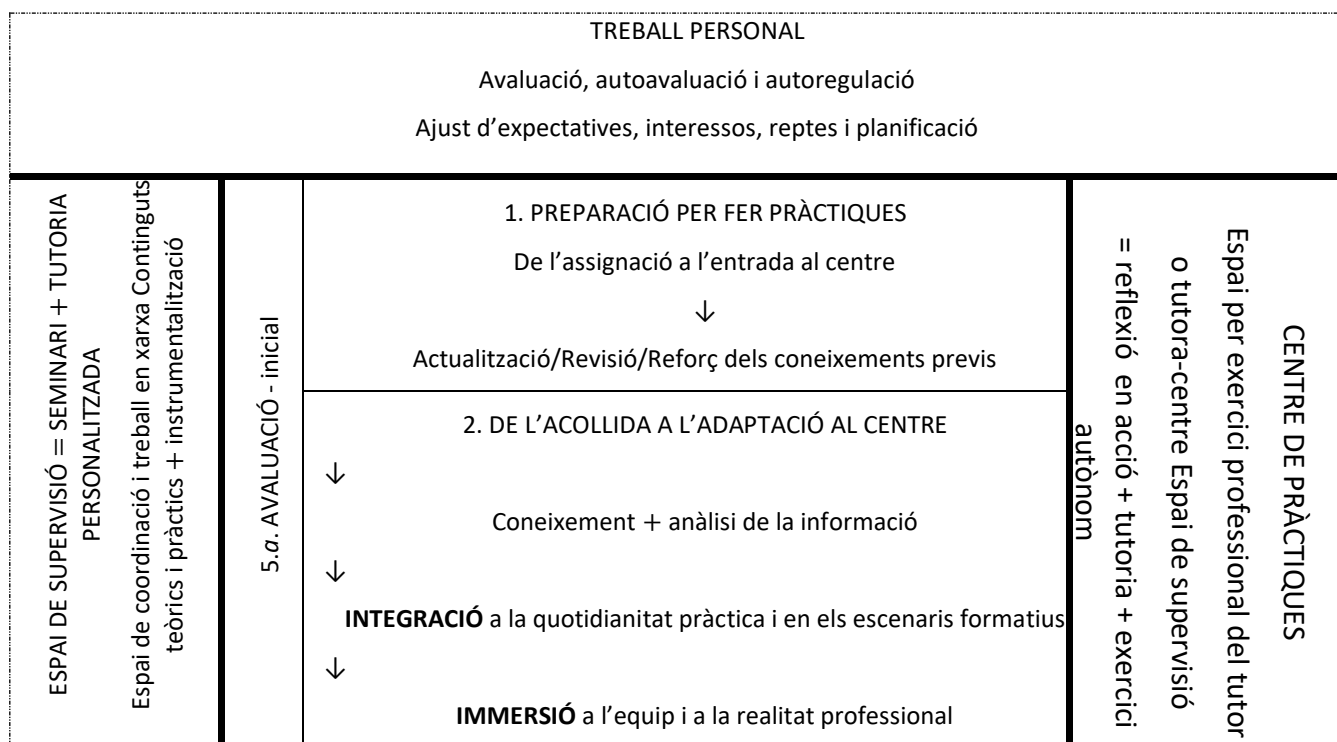
FONT: Elaboració pròpia.

En el model biennal (model antic), el disseny de les pràctiques externes es va concebre en dues assignatures: 1) pràctiques externes I, de divuit crèdits a tercer curs amb una estada al centre dos dies a la setmana durant tot el curs acadèmic i amb seminaris de supervisió quinzenals; 2) pràctiques externes II, de dotze crèdits a quart curs, amb una

estada al centre de tres dies a la setmana durant el primer trimestre i amb seminaris de supervisió UB quinzenals.

La finalitat de dividir el pràcticum en dos cursos acadèmics i, consegüentment, dues assignatures, era que l'alumnat conegués dos àmbits diferents de treball de la figura professional de l'educació social. Si bé aquesta finalitat s'aconseguia, en la majoria dels casos en què l'alumnat triava àmbits diferents, l'experiència amb els propis centres i de l'estudiantat mostrava que les hores, tant a tercer curs com a quart, eren insuficients per a conèixer en profunditat l'àmbit i posar en joc les competències de l'alumnat per esdevenir professional. Els centres explicitaven que un cop l'alumnat estava situat, ja marxava del centre, que quan començava a estar format en la metodologia del centre, ja havia acabat les pràctiques. Aquesta situació provocava que no tot l'estudiantat arribessin a la fase 4 de la seqüència formativa (figura 2), ser autònoms i autònomes, de tal manera que no podien experimentar ni posar a prova les seves competències en un context més controlat, com el de pràctiques, abans d'exercir com a professionals. A més a més, el fet que els seminaris de supervisió fossin quinzenals no permetia un bon acompanyament de l'alumnat en aquest procés, ja que s'allargava el temps entre l'acció i la reflexió conjunta. Tenint present que existeix la necessitat i la demanda, per part dels i les professionals, de tenir un espai per a la supervisió de la seva feina i de la gestió emocional, sembla contradictori que, des de la Universitat, el professorat no proporcionés regularment aquest espai, quan precisament, per molts i moltes estudiants, les pràctiques signifiquen el primer contacte laboral amb la professió dins d'un àmbit desconegut. Una estada continuada possibilita, d'una banda, que l'alumnat pugui ser present al centre per a conèixer i experimentar l'inici, l'evolució i el tancament de casos i, de l'altra, més facilitats per a crear vincles amb els usuaris i les usuàries del centre.

FIGURA 2

La seqüència formativa

5.b. AVALUACIÓ - procés	– Responsabilitat 3. SER L'OMBRA D'UN o UNA PROFESSIONAL CONEIXEMENT DE L'EXERCICI PROFESSIONAL ↓ Observació Temps inicial d'observació i acompanyament proper + Responsabilitat ↓ Anàlisi i reflexió de la pràctica professional
	↓ 4. SER «AUTÒNOMS» I TENIR RESPONSABILITATS ↓ Anàlisi i reflexió de la pròpia pràctica professional + Responsabilitat ↓ Autonomia - autogestió
	5.c. AVALUACIÓ - TANCAMENT DEL PROCÉS

FONT: Elaborada per Freixa *et al.* (2012, p. 43).

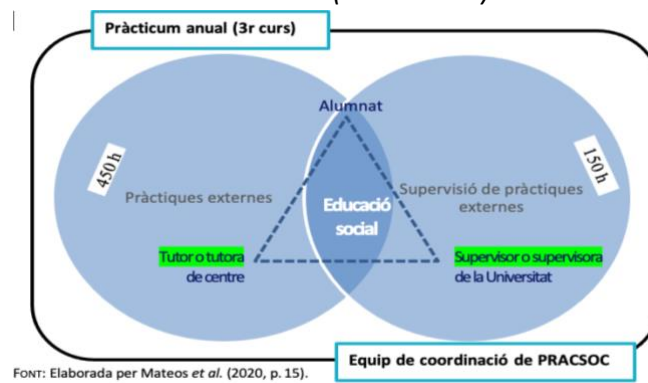
Context

El model anual de pràctiques d'educació social de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona s'implementa per primer cop durant el curs 2019-2020 amb la coexistència del model biennal (pràctiques II a quart curs).

El model actual anual s'estructura en dues assignatures: supervisió de pràctiques (150 hores que corresponen a sis crèdits) i pràctiques externes (450 hores que corresponen a vint-i-quatre crèdits), que l'estudiantat ha de cursar durant el tercer curs del grau, tal com mostra la figura 3. Aquesta organització en dues assignatures que s'han de cursar simultàniament permet realitzar la seqüència formativa en un sol curs, experimentant el seu inici i el seu tancament amb una presencialitat al centre que va *in crescendo* a mesura que l'estudiantat fa la immersió al centre.

FIGURA 3

Estructura del model anual de pràctiques d'educació social de la Universitat de Barcelona (2019-2020)

Proposta de la intervenció o experiència

A continuació, es presenta l'actual model de pràctiques d'educació social de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona. Per descriure'l es presenten els objectius del pràcticum i es defineixen les dues assignatures que el configuren: supervisió de pràctiques i pràctiques externes. Conèixer els principals trets del nou model permetrà emmarcar l'experiència d'implementació i avaluació del nou model de pràctiques.

Descripció del pràcticum

El pràcticum anual en conjunt té dos grans objectius finals (Mateos *et al.*, 2020, p. 13):

- Fomentar competències per al desenvolupament i l'exercici professional de l'alumnat que l'ajudin en la construcció de la seva identitat com a educador o educadora social.
- Promoure una actitud oberta, flexible i innovadora en l'alumnat en pràctiques, que li possibiliti adaptar-se als canvis continus del món social, així com generar nous espais de treball que responguin a les necessitats socials i educatives del context.

Cada assignatura que configura el pràcticum d'educació social té unes característiques diferencials i una dedicació de l'alumnat diferent, tal com mostra la taula següent (taula 1).

TAULA 1

Dedicació de l'alumnat al pràcticum d'educació social segons les assignatures que el configuren

PRÀCTICUM ANUAL (3r). EDUCACIÓ SOCIAL (UB)			
	Primer semestre	Període gener-febrer	Segon semestre
PRÀCTIQUES EXTERNES (estada al centre)	1 dia/setmana Dimarts: 5 h (torn de matí o tarda)	Tres setmanes intensives De dilluns a divendres: 5 h/dia (torn de matí o tarda)	4 dies/setmana Dilluns, dimarts, dimecres i dijous: 5 h/dia (torn de matí o tarda)
SUPERVISIÓ DE PRÀCTIQUES EXTERNES (seminaris)	1 dia/setmana Dilluns	No hi ha docència de seminaris	1 dia/setmana Divendres

FONT: Elaborada per Mateos *et al.* (2020, p. 19).

L'assignatura de supervisió de pràctiques és definida per Freixa *et al.* (2012, p. 33) com un «un procés metodològic de caràcter pedagògic que vol incidir sobre l'activitat de l'estudiant, i que afavoreix les condicions perquè els significats que construeixin siguin tan enriquidors i ajustats com sigui possible. Aquesta es troba sempre vinculada a les

situacions concretes que viuen els i les estudiants en la pràctica i que els planteja reptes professionals».

Aquesta supervisió en el model anual de pràctiques té un caràcter setmanal amb una durada de dues hores. La dirigeix un supervisor o supervisora de la Universitat i es combina amb altres espais i estratègies pedagògiques, com ara tutories individuals i treball autònom.

La finalitat de la supervisió és promoure i facilitar la reflexió de l'estudiantat entre allò que viu al centre de pràctiques i els coneixements adquirits al grau. Es tracta que els i les estudiants posin en joc la seva competència de reflexivitat, tan important en la seva tasca futura com a educadors o educadores socials. Aquesta competència implica tant una reflexió en l'acció com una reflexió crítica. Per aconseguir-ho, el seminari es basa en l'intercanvi fonamentat entre els seus participants a partir de les experiències de pràctiques de cada estudiant. Els seminaris inclouen, tal com indica Mateos *et al.* (2020) a la *Guia del pràcticum d'educació social (PRACSOC)*, les estratègies següents:

- Recerca de fonts d'informació sobre l'àmbit específic: materials, experiències, documentacions, pàgines web significatives.
- Anàlisi i discussió de documents, instruments i bibliografia específica.
- Intercanvi d'experiències i aprofundiment dels aspectes que intervenen en la pràctica professional, que té com a finalitat afavorir la interrelació entre l'estudiantat i el treball entre iguals.
- Transferència i connexió dels elements d'anàlisi de la pràctica amb la resta d'assignatures curriculars.
- Elaboració i disseny de recursos i instruments per al desenvolupament professional.

Els supervisors i supervisores de la UB treballen en coordinació amb el centre. Per això és important que coneguin el centre (visites, trucades, correus electrònics, seguiment, etc.) i que el centre conegui l'espai de supervisió que acompanya les pràctiques.

El procés formatiu de l'assignatura de pràctiques externes és complex i suposa la interconnexió d'un conjunt de moments i estratègies de supervisió i acompanyament que afavoreixen la transferència de competències que es produeixen de forma simultània entre el context del centre de pràctiques, els seminaris de supervisió de la Universitat i el propi context de treball personal de l'estudiantat (Freixa *et al.*, 2012).

L'espai físic on l'estudiantat cursa l'assignatura de pràctiques externes és un centre amb conveni amb la Universitat de Barcelona, concretament amb la Facultat d'Educació. Aquest conveni estipula la part legal i administrativa de col·laboració entre el centre de pràctiques i la Universitat. Posteriorment, un cop s'assigna l'estudiant al centre de pràctiques es procedeix a la signatura del projecte formatiu. En aquest document es recull la informació següent: número i data del projecte formatiu; identificació de dades de la Universitat (coordinació de pràctiques); dades del centre i tutor o tutora; dades de l'estudiantat assignat; dades acadèmiques de les pràctiques; dades del projecte formatiu (es defineix el nombre d'hores, competències, tasques, etc.); ajuts i contraprestació (no remunerades); informació sobre la protecció de dades; observacions; acord de confidencialitat; declaració d'acord amb l'article 1.8 de la Llei 26/2015, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència. Més enllà

de la qüestió administrativa, des del pràcticum d'educació social s'interpreta, s'interpel·la i es ratifica que el professorat de supervisió, el tutor o tutora de centre i l'estudiant són els tres agents clau per la seqüència formativa de les pràctiques. D'aquesta manera, el tutor o tutora (designat pel centre de pràctiques) i el supervisor o supervisora de la UB (professorat de la Universitat) fomentaran l'autonomia cognitiva i l'aprenentatge significatiu de l'estudiant, la necessitat de contextualitzar l'exercici de la professió educativa i social i la capacitat de prendre decisions fonamentades i coordinades amb els equips del centre (Mateos *et al.*, 2020). Fer les pràctiques requereix un compromís i la implicació activa de l'estudiant, del tutor o tutora del centre i del supervisor o supervisora de la Universitat de Barcelona.

En la institució o centre de pràctiques, la metodologia s'ajusta al model de mentoria, entesa com: «el procés mitjançant el qual una persona amb més experiència (el mentor) ensenya, assessora, orienta i ajuda una altra (el tutelat), en el seu desenvolupament personal i professional, invertint temps, energia i coneixement» (Soler, 2003, p. 27).

El procés de pràctiques es duu a terme amb una participació compromesa i activa de l'estudiant al centre. Aquesta presència i activitat al centre es regula mitjançant el pla formatiu de pràctiques, comentat anteriorment (Mateos *et al.*, 2020). És de vital importància i requisit indispensable per a ser centre col·laborador de pràctiques que aquest pugui oferir a l'estudiant un tutor o tutora diplomad o graduat en educació social, perquè aquest serà el seu referent professional i la persona amb la qual l'estudiant podrà anar modelant la seva tasca professional i construint la seva identitat professional.

L'estudiant és corresponsable del seu procés d'aprenentatge a les pràctiques. Per això, en les pràctiques s'estableix una seqüència formativa perquè pugui posar en joc les seves competències: primer, l'estudiant fa una observació participant; després, s'inicia en la pràctica amb la supervisió i l'acompanyament del seu tutor o tutora de centre, i finalment, passa a una pràctica gradualment més autònoma (Mateos *et al.*, 2020).

La Universitat manté un contacte periòdic (visita a centre, trucades, correus electrònics, etc.) amb el tutor o la tutora del centre mitjançant el supervisor o la supervisora de pràctiques de la Universitat. La coordinació entre aquestes dues persones s'ha de dur a terme, com a mínim, en tres moments del curs (Mateos *et al.*, 2020): a l'inici del curs, per concretar el pla de pràctiques de l'estudiant; durant el període intensiu, per al seguiment i la valoració del procés (avaluació continuada), i al final del curs, per realitzar el tancament del procés de pràctiques i l'avaluació final. Aquesta avaluació final la fan els tres agents implicats en el pràcticum (supervisor o supervisora, tutor o tutora, alumne o alumna), cosa que facilita la triangulació de dades en l'avaluació del pràcticum.

Tal com s'ha indicat, els agents principals del pràcticum són: l'estudiant en pràctiques, professorat supervisor de la Universitat de Barcelona, tutor o tutora de centre, però també, i d'una forma primordial, l'equip de coordinació del pràcticum. Aquest garanteix i vetlla pel model del pràcticum amb una borsa de centres de pràctiques de qualitat. Un dels indicadors per a la qualitat resideix en el fet, com s'ha comentat anteriorment, que el tutor o tutora del centre sigui professional de l'educació social. La reducció del nombre de centres amb el model biennal ha permès fer aquest primer cribratge respecte al que, des del grau d'educació social, s'entén com un dels criteris de qualitat i

requisit indispensable per a posar en valor el pràcticum i la figura de l'educador o educadora social.

Implementació i avaluació del pràcticum

En aquesta línia de garantir la qualitat del pràcticum i en el si del pràcticum, durant el curs 2019-2020 l'equip de coordinació de pràctiques (PRACSOC) va desenvolupar una experiència pilot d'avaluació del nou model de pràctiques. Aquesta iniciativa sorgeix de la necessitat de dotar el pràcticum amb eines i procediments d'avaluació, amb l'objectiu de generar els instruments que permetin la recollida sistemàtica de dades, així com aplicar la funció formativa de l'avaluació.

La metodologia implementada s'ha basat en un model d'avaluació *expost* i ha suposat el disseny de tres qüestionaris que han facilitat la recollida de dades, tant quantitatives com qualitatives. La mostra seleccionada ha inclòs els tres perfils d'agents involucrats en el pràcticum: 1) alumnat en procés de pràctiques ($N=162$); 2) supervisors i supervidores de la Universitat ($N=15$), i 3) tutors i tutores dels centres ($N=162$). La taula 2 recull la mostra, el número de respostes i el percentatge de respostes obtingut per cada un dels qüestionaris elaborats. Cal destacar que per motius ètics el qüestionari dels tutors i tutores de centres s'ha dividit en dues parts independents (avaluació de l'alumnat i avaluació del model de pràcticum, que inclou ítems sobre el supervisor o supervisora de la UB).

TAULA 2

Mostra, número de respostes i percentatge de respostes obtingut

Tipus de qüestionari	Mostra	Nre. de respostes obtingudes	Percentatge de respostes
Tutors i tutores de centre: avaluació de l'alumnat	162	158	97,53 %
Tutors i tutores de centre: avaluació de la supervisió/coordinació del pràcticum	162	132	81,48 %
Supervisors i supervidores de la Universitat: avaluació de l'alumnat i de la coordinació/tutorització	15	111	68,52 %
Alumnat en pràctiques: avaluació sobre la coordinació i l'acompanyament	162	155	95,68 %

FONT: Elaboració pròpia.

Els tres formularis han sigut dissenyats amb l'aplicatiu UBForms© i s'han distribuït els enllaços per a complimentar l'instrument a través de correu electrònic.

A continuació resumim, de forma visual, els instruments d'avaluació del pràcticum (figura 4) i les dimensions que avalua cadascun.

FIGURA 4

Instruments d'avaluació del pràcticum

<p>Estudiant</p> <ul style="list-style-type: none"> • Valoració del centre. • Valoració del tutor o tutora de centre. • Valoració de l'organització del pràcticum (equip de coordinació). • Valoració del supervisor o supervisora. • Valoració aplicatiu per a la gestió de les pràctiques (GIPE).
<p>Supervisor o supervisora</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avaluació de l'alumnat en pràctiques: capacitat d'aprenentatge i responsabilitat; compromís ètic; capacitat comunicativa; disseny i desenvolupament dels processos; elaboració de propostes, eines i instruments educatius; coneixement de la configuració de la professió; treball en equip. • Valoració de la coordinació amb el centre de pràctiques i amb el tutor o tutora.
<p>Tutor o tutora del centre</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avaluació de l'alumnat en pràctiques: capacitat d'aprenentatge i responsabilitat; compromís ètic; capacitat comunicativa; disseny i desenvolupament dels processos; elaboració de propostes, eines i instruments educatius; coneixement de la configuració de la professió; treball en equip; relació amb els diferents agents. • Valoració de l'organització del pràcticum i del supervisor o supervisora.

FONT: Elaboració pròpia.

Com podem veure a la figura 4, tots els implicats en el pràcticum avaluen la resta d'agents i viceversa. D'aquesta manera, s'aconsegueix triangular les fonts d'informació i contrastar les dades obtingudes en l'avaluació.

En relació amb l'anàlisi de les dades, la informació quantitativa obtinguda s'ha exportat a una base de dades Excel i s'ha fet una anàlisi estadística descriptiva. D'altra banda, l'anàlisi de la informació qualitativa s'ha realitzat partint dels enfocaments aportats per la metodologia comunicativa (Gómez, 2021). Això ha implicat establir quatre categories i dues dimensions. Aquestes s'especifiquen en la matriu d'anàlisi (taula 3) que s'exposa a continuació.

TAULA 3
Matriu d'anàlisi utilitzada

Categories	Dimensió transformadora	Dimensió excloent
Avaluació de l'alumnat	1	2
Avaluació de la tutorització des del centre	3	4
Avaluació de la supervisió des de la Universitat	5	6
Elements organitzatius del pràcticum	7	8

FONT: Elaboració pròpia.

En aquest sentit, la dimensió transformadora ha incorporat aquella informació relacionada amb potencialitats i amb elements valorats positivament per cada un dels agents implicats en el pràcticum. La dimensió excloent, en canvi, ha agrupat barreres, obstacles i limitacions identificades.

Resultats

L'enfocament dotat a l'avaluació ha permès que s'hagi contemplat com una tasca compartida entre totes i tots els agents implicats en el procés formatiu. Per tant, ha estat un procés que ha prioritzat recollir les veus i les aportacions de totes les persones implicades (supervisores i supervisors de la Universitat, tutors i tutores del centre, alumnat), amb la finalitat de contribuir a millorar l'organització, el desenvolupament i les decisions que afecten les pràctiques externes de l'alumnat.

Comptar amb aquests instruments d'avaluació ha permès a l'equip de coordinació de pràctiques, a partir d'una avaluació triangulada, identificar una valoració positiva de l'organització actual del model de pràctiques anual. Aquest element pren especial rellevància si es té en compte que a més de suposar un any de transició cap al nou model, la crisi sanitària per la COVID-19 ha aportat reptes i dificultats afegides pel desenvolupament de les pràctiques. A banda de la bona valoració, l'anàlisi de les dades qualitatives ens ha permès identificar dificultats concretes destacades pels tres agents involucrats en l'avaluació. A la taula 4, s'exposen algunes de les principals aportacions destacades per cadascun dels agents implicats.

TAULA 4

Aspectes transformadors i excloents identificats segons els agents implicats.

Agents implicats	Aspectes transformadors	Aspectes excloents
Tutor o tutora de centre	<ul style="list-style-type: none"> • El nou model possibilita una adaptació progressiva de l'estudiant al centre de pràctiques. • La intensificació de les hores de pràctiques a partir de gener facilita que l'estudiant s'integri en major mesura en les dinàmiques i la quotidianitat del centre. 	<p>Dificultats identificades en alguns àmbits concrets (exemple: àmbit residencial):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dificultat per generar vincle amb les persones usuàries durant el primer període de pràctiques. • Limitacions per la integració de l'alumnat en les dinàmiques de l'equip educatiu. <p>Preferència d'alguns centres per establir horaris fixos al llarg del curs.</p>
Supervisor o supervisora de la Universitat	Valoració molt positiva del nou model de pràctiques. Alts nivells de satisfacció.	En alguns centres s'identifica la necessitat de millorar la coordinació i la comunicació entre la direcció del centre i els tutors i tutores per assegurar que tots els agents implicats segueixen les pautes establertes pel nou model.
Alumnat	<ul style="list-style-type: none"> • Importància de la sessió informativa que s'ofereix a l'inici del pràcticum per situar-se en el nou model de pràctiques. • Gran utilitat de la documentació orientativa aportada a través de la pàgina web del pràcticum. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sentiments d'incertesa davant el nou canvi de model. • Alguns alumnes percebem com excessiva la quantitat d'hores que han de realitzar en un sol curs (450).

FONT: Elaboració pròpia.

Conclusions i discussió

Els centres, en general, valoren positivament el canvi de model, especialment pel que fa referència a la intensificació de les hores de l'alumnat a partir de gener. No obstant això, alguns centres, com per exemple, els de l'àmbit residencial, consideren que durant el primer semestre, alguns estudiants no han pogut generar els vincles educatius necessaris perquè la seva presència al centre és d'un dia a la setmana. La quantitat i diversitat d'àmbits i de centres impossibilita que el model anual amb un primer període d'observació i després d'immersió intensiva sigui el més adient per a tots i totes. I és que

el ritme, les tasques, els moments àlgids de feina no són coincidents en els centres, ja que hi intervé el factor de la complexitat i el context de cada organització.

El professorat supervisor de la Facultat, per la seva banda, es mostra satisfet amb el canvi. Segurament, l'assignatura de supervisió de pràctiques realitzada setmanalment contribueix a poder fer un seguiment més acurat en el temps dels i les estudiants.

Finalment, l'alumnat manifesta la importància de la comunicació establerta per part de la coordinació de pràctiques pel que fa a la sessió informativa i a tota la documentació que consta a la pàgina web del pràcticum. A l'avaluació, l'alumnat ha indicat que això l'ajuda a situar-se en el nou model, especialment, davant la incertesa que ha comportat el canvi de model. Respecte a cursar les pràctiques en un sol curs acadèmic, alguns estudiants consideren excessives les hores realitzades (450), però alhora és un element valorat positivament pels altres agents del pràcticum.

L'esforç realitzat per aquest canvi de model és fruit d'una preocupació constant per la qualitat del pràcticum. El criteri de disposar d'un o una professional de l'educació social com a referent per a cada estudiant ha provocat la baixa d'alguns centres. Aquest curs 2020-2021, en plena pandèmia de la COVID-19, l'equip de coordinació de pràctiques s'ha enfrontat a la dificultat de poder garantir centres per a realitzar les pràctiques, dificultat agreujada perquè no existeix una política de col·laboració amb l'Administració. És a dir, la situació de pandèmia ha posat en evidència una necessitat i alhora un repte futur per al pràcticum. Aquesta situació reforça la idea que resulta imprescindible el treball conjunt entre Administració i Universitat si volem apostar per una política de qualitat en l'àmbit de les pràctiques. Aquest treball s'ha de centrar, com succeeix amb les pràctiques d'altres graus, com ara el de magisteri, a pactar una política perquè l'Administració acrediti centres per a la realització del pràcticum. La complexitat rau en el fet que els i les professionals de l'educació social són contractats per diverses administracions i departaments de la Generalitat. Aquest seria un primer àmbit d'actuació, però també s'ha de treballar amb tot el tercer sector per poder establir col·laboracions d'aquest tipus.

Finalment, l'experiència reportada en aquest article ens ha permès establir línies de futur. En primer lloc, l'avaluació pilot desenvolupada durant el curs 2019-2020 ens ha portat a millorar els instruments d'avaluació dissenyats. En aquest sentit, s'han introduït diversos canvis als qüestionaris d'avaluació que s'implementaran durant el curs acadèmic 2020-2021, amb l'objectiu de recollir amb major profunditat les percepcions dels diversos agents implicats en el pràcticum.

En segon lloc, les dades obtingudes en aquesta primera avaluació han possibilitat la presa de decisions i l'establiment de línies de millora relacionades amb els aspectes següents: 1) incrementar el coneixement previ de l'alumnat en relació amb les característiques dels centres en els quals realitzaran les pràctiques; 2) possibilitar la participació en línia de l'alumnat en moments rellevants de la vida del centre (per exemple: reunions d'equip, coordinacions, sessions virtuals amb persones usuàries, etc.); 3) reforçar la qualitat i intensitat de la supervisió per part dels supervisors i supervisoras i dels tutors i tutores en les fases inicials de les pràctiques per assegurar una bona acollida i adaptació de l'alumnat, i 4) aportar pautes als tutors i tutores i als supervisors i supervisoras sobre la possibilitat de flexibilitzar els horaris de pràctiques i adaptar-los en la mesura del possible a les particularitats del centre.

L'acompliment d'aquests elements contribuirà a millorar la qualitat del pràcticum, així com a donar resposta a les necessitats expressades per la diversitat de persones que hi estan implicades.

Agraïments i finançament

Es vol fer un agraïment explícit a totes les persones i institucions que han possibilitat el disseny i la implementació del nou model de pràctiques d'educació social de la Universitat de Barcelona. Entre aquests, agrair a la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona pel suport que ha donat a la coordinació de pràctiques per poder dur a terme aquesta nova experiència i la seva avaluació. Un reconeixement especial al treball realitzat per l'equip de coordinació de pràctiques que ha liderat el procés. Agrair a l'equip docent de supervisió i a l'alumnat la seva flexibilitat davant el repte que suposa ser la primera promoció de l'actual pràcticum anual. A l'últim però no menys important, un agraïment explícit a totes les entitats i institucions col·laboradores del pràcticum. Sense els vostres centres, el pràcticum no podria existir. Compartim la il·lusió de formar futurs educadors i educadores socials. Junts vetllem per la qualitat d'aquesta formació, gràcies, companys i companyes, per obrir-nos les portes dels vostres centres.

Referències bibliogràfiques

- Amorós, P., Fortuny, M., Millan, M. D., Molina, M. C., Panchón, C., Pastor, C. i Torrado, M. (1998). *El practicum de la diplomatura d'Educació Social*. Edicions Universitat de Barcelona.
- Fabra, N., Massot, I., Caramés, M., Novella, A., Pérez, N., Freixa, M., Gómez, A. i Arnaus, R. (2005). *El pràcticum als estudis d'educació social: Pla formatiu*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Freixa, M., Novella, A.M. i Pérez-Escoda, N. (2012). *Elementos para una buena experiencia de prácticas externas que favorece el aprendizaje*. Institut de Ciències de l'Educació (ICE) i Ediciones Octaedro.
- Gómez, A. (2021). Science with and for society through qualitative inquiry. *Qualitative Inquiry*, 27 (1), 10-16. <https://doi.org/10.1177/1077800419863006>
- Mateos, A. (coord.), Gijón, M., Hernández, H. T., Montero, C., Girbés, S. i Díaz, G. (2020). *Guia del pràcticum d'educació social (PRACSOC)*. Edicions de la Universitat de Barcelona. <http://www.publicacions.ub.edu/ficha.aspx?cod=11641>
- Soler, M. R. (2003). *Mentoring: Estrategia de desarrollo de recursos humanos*. Gestión 2000.